

Nr 538.

Av herrar **Dahlén** och **Widén**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 149, angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m.*

Riksdagen har förelagts två propositioner, som berör frågan om behovet av lärare på folkskolestadiet och enhetsskolans högstadium samt realskolan (nr 68 och nr 149). Dessutom förebådas en proposition angående inrättande av lärarhögskola, vilken också kommer att beröra frågan om utbildningsbehovet av lärare. De skilda propositionerna behandlar i betydande utsträckning olika sidor av samma problem, behovet av lärarkrafter inom främst folkskola samt realskola och därmed också inom enhetsskolan. En förutsättning för en riktig bedömning av detta spörsmål är att en prognos framlägges för dels behovet av lärare och dels examinationsmöjligheterna inom resp. kategorier. En sådan prognos måste alltid vara behäftad med stora osäkerhetsmoment, men den är ändå ofrånkomlig. Någon sådan prognos har ännu inte framlagts, men enligt uppgift lär den komma i den sista av propositionerna. Prognosen kommer sålunda sist. Riksdagens ledamöters möjligheter att motionera i dessa ärenden med utgångspunkt från ett samlat grepp försvåras härigenom i hög grad. En samtidig behandling av dessa frågor i statsutskottet undanröjer endast en del av denna olägenhet.

I avsaknad av mera preciserade uppgifter torde man kunna utgå från att behovet av lärare inom enhetsskolans högstadium och realskolan kommer att bli omkring 12 000 lärare inom den närmast överskådliga framtiden, en siffra som nämnts i olika sammanhang. F. n. finnes något över 4 000 lärare med akademisk examen, som undervisar inom detta område. I proposition nr 149 uttalas förhoppningen att det återstående behovet skall fyllas bl. a. genom att möjliggöra specialutbildning för folkskollärare till ett antal av 6 000—7 000. Om man för ett ögonblick utgår ifrån att det skulle vara möjligt att på detta sätt få 6 000 folkskollärare med denna särskilda utbildning, skulle det återstå ett behov av 2 000 lärare, som väl i så fall finge bli personer med akademisk utbildning. Man finge alltså räkna med att akademikergruppen under denna period måste öka med 50 %. Nu torde det dock vara orealistiskt att räkna med möjligheten av en så stor vidareutbildning av folkskollärare, att man kommer upp till ens närheten av siffran 6 000. På grund av de bestämmelser, som skall gälla för denna form av utbildning, torde de som man i första hand kan räkna med komma att pröva denna möjlighet att vara bland de allra yngsta år-

gångarna. Den stora gruppen folkskollärare i medelåldern och högre åldrar har säkerligen svårigheter att under så pass lång tid, som det här är fråga om, frigöra sig från sitt arbete, från sitt hem och från andra engagemang för att underkasta sig denna utbildning. Enligt vår mening bör — som i annan motion påpekas — viss skärpning av kraven på denna utbildning företagas i förhållande till vad departementschefen föreslagit. Man har därför anledning befara, att inom överskådlig tid kanske inte mer än cirka hälften av den som målsättning angivna siffran kommer att kunna förverkligas. I så fall skulle ett behov av 5 000 andra lärare finnas, och frågan uppstår hur man skall kunna räkna med att få detta behov täckt. Redan nu pågår en utbildning av folkskollärare, som blir adjunktskompetenta med fyra akademiska betyg. Det torde föreligga betydande svårigheter att f. n. närmare precisera hur pass stort antal lärare för högre skolstadier, som just på denna väg kan uppnås. Något mycket betydande antal lärare torde det i varje fall inte här kunna röra sig om.

I en skrivelse till statsministern har Sveriges akademikers centralorganisation framlagt en beräkning, som skulle tyda på att det fram till omkring 1970 skulle vara möjligt att — under förutsättning av en kraftig upprustning av universitet och högskolor — ett nettotillskott av adjunktskompetenta lärare på inemot 7 000 skulle kunna uppnås. Det torde knappast vara möjligt för statsmakterna att uteslutande lita till att en så stor utbildning av akademiska lärare kommer till stånd. En sådan inställning får dock inte tagas till intäkt för att förhindra en stor upprustning av universiteten och högskolorna. En sådan är en förutsättning för att få fram ett ytterligare antal lärare med akademisk utbildning, vilket är oundgängligen nödvändigt.

Om man ändå här skulle våga göra ett antagande om nettotillskottet akademiska lärare — med alla de risker som finns att bli motsagd av utvecklingen — skulle man som arbetshypotes kunna stanna vid siffran 3 500, d. v. s. hälften av det av SACO angivna antalet. Den värdefulla utvecklingen att akademiskt utbildad arbetskraft användes på nya områden, för vilka den ej är direkt avsedd, torde man ha anledning hoppas skall fortsätta. Nettotillskottet på 7 000 akademiska lärare torde därför vara en alltför hög siffra. En sammanställning av dessa antaganden skulle ge följande resultat.

Lärarytbehovet är 12 000. Det finns f. n. något över 4 000 akademiska lärare på detta område. Tillskottet folkskollärare blir 3 000 och nettotillskottet akademiker 3 500. Det tillgängliga lärarresultatet skulle alltså vara cirka 10 500. Det återstår då en brist på 1 500 lärare. Denna brist blir ändå större om — som vi finner önskvärt — elevantalet per klassavdelning minskas.

Dessa överväganden kan självfallet bli föremål för invändningar. Resultatet kan på goda grunder betecknas som antingen för gynnsamt eller

ogynnsamt. Ett ståndpunktstagande är dock ofrånkomligt, och då synes ovanstående beräkningar inte helt orealistiska. Det mest troliga är därför att ytterligare åtgärder måste insättas för att få fram ett tillräckligt stort antal lärare.

Den utväg, som då närmast synes böra övervägas, är följande. En lärarutbildning, som i fråga om längd ligger någonstans mellan akademiska lärare och folkskollärare, skulle ha vissa fördelar att uppvisa. En utbildning, där vederbörande får relativt goda kunskaper i två eller högst tre ämnen i stil med den utbildning, som skedde bl. a. vid högre lärarinneseminariet, skulle därför ur vissa synpunkter vara lämplig. Den ger relativt goda kunskaper. En sådan utbildning — givetvis för båda könen — skulle grunda sig på studentexamen samt innefatta *förslagsvis* fem terminers teoretisk utbildning och en termin pedagogik och metodik. Utbildningen skulle avse undervisning i regel i två ämnen, möjligen med vissa kombinationer i tre. Det är mycket, som talar för att utbildningen bör äga rum vid ett seminarium, som då får arbeta i intim kontakt med det universitet eller den högskola, som av geografiska och andra skäl ligger närmast till. Lärarna bör i regel ha docentkompetens. Den pedagogiska utbildningen skulle kunna anknytas till den lärarhögskola, som man har anledning hoppas skall kunna komma till stånd. Undervisningen bör vara av sådant slag, att vederbörande erhåller 4—5 akademiska betyg, som kan läggas till grund för vidare utbildning vid universitet och högskola. En på detta sätt anlagd utbildning skulle kunna möjliggöra, att de svårigheter till vidareutbildning, som de nuvarande ämneslärarinnorna nu har, inte förefinnes. Med kompletterande studier skulle normal adjunktskompetens kunna utan större svårigheter uppnås.

En utbildning av detta slag skisserades av läroverkens krisutredning, som fann att åtskilliga skäl talade härför. Utredningen stannade dock för att skälen mot att uppta sådan utbildning vore tyngre. Man anförde bl. a. de »psykologiska svårigheter» som skulle uppstå inför förslaget om ett återupptagande av en sådan utbildning. Vidare ansågs utbildningen lämpligen böra äga rum vid statens normalskola i Stockholm, men eftersom lokalsvårigheterna i Stockholm var så stora, att det inte läte sig göra att få plats för ett seminarium vare sig vid normalskolan eller på annan plats, syntes detta inte kunna komma i fråga. Kostnaderna per utbildad elev ansågs också vara betydande. Anknytningen till de lärarhögskolor, som då projekterades för utbildning av såväl småskollärare som folkskollärare och ämneslärare, skulle också vålla svårigheter, ansåg utredningen.

De av utredningen anförda skälen mot tanken på ett ämneslärarseminarium synes nu allmänt väga mindre tungt i jämförelse med det ofrånkomligen utomordentligt svåra läge, som vårt skolväsende nu befinner sig i. Vissa extra kostnader måste statsmakterna räkna med för att klara av

dessa problem. Olämpligheten att ha en utbildning av detta slag jämsides med lärarhögskolorna torde väl nu inte vara så påtaglig — det förslag till lärarhögskola, som kan framkomma, måste väl få väsentligt blygsammare format än vad för några år sedan antogs.

Den nuvarande seminarieorganisationen omfattar 19 seminarier; av dessa är inte mindre än 9 provisoriska. Det förefaller vara skäl att överväga, om inte den nedskärning av organisationer, som här kan komma i fråga, kunde tagas till utgångspunkt för ett övervägande, om inte ett eller annat av seminarierna kunde omvandlas till ämneslärarseminarium. I så fall borde detta gälla i första hand där naturlig anknytning till universitet eller högskola kan anordnas.

I nuvarande läge synes det oss angeläget, att den här antydda utvägen — vars detaljer endast angivits som exempel — överväges.

Vi hemställer därför,

att riksdagen måtte vid behandlingen av proposition nr 149 i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att frågan om inrättande av ämneslärarseminarium tages upp till prövning.

Stockholm den 13 mars 1954.

Olle Dahlén.

Arthur Widén.